

METODIKA K VÝSTAVĚ STŘÍPKY REVOLUCE

Výstava se zabývá děním od konce 80. let po prvních svobodných volbách v červnu 1990. Z dobového dynamického dění se nabízí celá řada témat, kterým se lze s žáky věnovat. Ke každému panelu nabízíme jednoduché otázky, které otevírají dílčí témata spojená s pádem komunistické diktatury. Pro dva panely pak nabízíme komplexnější lekci, opírající se o dobové prameny. Jde o materiály k tématu vztahu dělníků k sametové revoluci a vztah mezi 17. listopadem 1989 a 1989. Přikládáme také výběrový seznam dostupných materiálů a výběrový seznam odborné literatury.

Výstava je online přístupná zde:
www.bit.ly/vystava-stripsy-revoluce

Rozšířená realita výstavy je dostupná skrze aplikaci, která je ke stažení na tomtéž odkazu.

PANEL 1: PROBUZENÍ

Úkol: Pokuste se s žáky odpovědět na otázku, proč se právě manifestace 17. listopadu stala zlomovou událostí. Využít můžete následující text historiků:

Od 21. srpna 1988 až do 17. listopadu 1989 se jen v Praze uskutečnilo přes deset větších demonstrací (21. srpna, 24. září, 28. října, 10. prosince 1988, 15. - 21. - ledna, 1. května, 19. června, 21. srpna, 28. září, 28. října 1989). Menší ale významné demonstrace, protože šlo i o jiná centra, než byla Praha, se konaly také v dalších městech například v Plzni, v Brně a v Teplicích. Vzhledem ke specifické situaci v Československu vyjadřovaly nespokojenost s normalizačním režimem některé vrstvy inteligence, hlavně umělci, vědci a část novinářů. Nejdůležitější úlohu však přechodně sehráli vysokoškolští studenti, kteří se na přelomu let 1988 a 1989 stávali opět politickým subjektem: byli součástí mladé generace, která neprožila obrodný proces a proto netrpěla "syndromem roku 1968".

(...)

Nejvýznamnější manifestací československých vysokoškoláků byla manifestace 17. listopadu 1989, která se stala pro bezohledný zásah bezpečnostních sil roznětkou revoluce. Tuto manifestaci připravovali jak nezávislí studenti, tak i svazáci, konkrétně zástupci městské vysokoškolské rady. Nezávislí studenti se museli rozhodnout, zda celou akci organizovat samostatně, tzn. jako nepovolenou demonstraci, nebo společně se SSM, zastoupeným městskou vysokoškolskou radou. Druhá varianta umožňovala získat úřední povolení, což mohlo ovlivnit charakter manifestace a zajistit daleko větší část studentů. Konečná dohoda obou stran byla výsledkem kompromisu. Městská vysokoškolská rada svolila, aby na shromáždění promluvil zástupce nezávislých studentů, "nezávislí" po několika jednáních přijali svazáky navrženou trasu průvodu. Obě strany nakonec souhlasily, že průvod půjde z Albertova na Vyšehrad ke hrobu Karla Hynka Máchy, kde se účastníci rozejdou.

Milan Otáhal, Miroslav Vaněk: Sto studentských revolucí. NLN, Praha 1999, s. 19 a 22.

PANEL 2: VEZMI S SEBOU KVĚTINU

Listopady 1939 a 1989

Krok 1: Vezmi s sebou květinu

Přečtěte s žáky pozvánku ve výstavě a společně shrňte, jaké instrukce dostali účastníci manifestace 17. listopadu 1989. K jaké tradici se v ní studenti hlásí?

Krok 2: Mezinárodní den studentstva

Porovnejte reportáže z 50. a ze 70. let, které vznikly u příležitosti 17. listopadu. Jak byste charakterizovali způsob připomínání tohoto svátku v jednotlivých pramenech?

- Pramen 1: Reportáž Československé televize k Mezinárodnímu dni studentstva v roce 1956: www.bit.ly/Pramen1
- Pramen 2: Reportáž Československé televize k Mezinárodnímu dni studentstva v roce 1974: www.bit.ly/Pramen2

Krok 3: Slavnost 1945

Zahrňte do příběhu poválečnou reportáž. Jak vypadala připomínka Jana Opletala těsně po válce? Jaké společenské skupiny jsou zobrazeny v ukázce?

- Pramen 3: Reportáž z roku 1945: www.bit.ly/Pramen3

Krok 4: Název státního svátku

Přečtěte si heslo na Wikipedii a shromážděte na základě předchozí práce argumenty, proč by měl nebo neměl být v názvu svátku připomínán i Mezinárodní den studentstva.

- Pramen 4: Den boje za svobodu a demokracii: www.bit.ly/Pramen4

PANEL 3: ZÁSAH NA NÁRODNÍ TŘÍDĚ

Pracujte s mapou trasy pochodu. Proč se brutální zásah odehrál na Národní třídě? Kdybyste pořádali demonstraci ve vašem městě, jaká místa pro její konání byla vhodná?

PANEL 4: POSLEDNÍ KAPKA

Zamyslete se nad rolí studentů během sametové revoluce. Proč obyvatele Československa tolik pobouřilo až zmlácení studentů, když režim do té doby opakovaně násilně potlačoval jiné opoziční demonstrace?

PANEL 5: STUDENTI VE STÁVCE

Ke stávkujícím studentům se jako první připojili herci. Prozkoumejte s žáky roli herců během 70. a 80. let v Československu. Využijte filmové klipy z databáze normalizace, a zamyslete se, jakou roli hráli herci během pádu režimu, a jak tato role souvisí s jejich významem během tzv. normalizace.

- www.dejepis21.cz/anticharta
- www.dejepis21.cz/angazovane-umeni
- www.dejepis21.cz/4-oficialni-umeni

PANEL 6: DĚLNÍCI JSOU TADY

Dělnická třída a revoluce

Krok 1: Rozbor plakátu z 50. let

Analyzujte s žáky dobový plakát. Zaměřte se na jednotlivé detaily v obrazové i textové části plakátu. Po důkladném popisu interpretujte plakát vzhledem k otázce, jakou roli hrálo dělnictvo v dobové ideologii. Co plakát slibuje?

Krok 2: Adamec v Motorpalu

Analyzujte s žáky dobovou reportáž referující o návštěvě premiéra Adamce v továrně. Co je jejím hlavním sdělením? Co se slibuje dělníkům zde? Jak hodnotí situaci sami dělníci?

- Pramen 2: Zpravodajství z 80. let: www.dejepis21.cz/adamec-v-motorpalu

Nakonec srovnajte ukázkou s plakátem a pojmenujte rozdíl mezi 50. lety a pozdním socialismem v zobrazování dělnictva ze strany oficiálních médií.

Krok 3: Důl Ležáky

Shlédněte záznam z agitace studentů a herců v dole Ležáky na Mostecku a shrňte, o čem se vede diskuse, a jaké způsoby argumentace používají studenti a jaké horníci. Jaké byly příčiny neúspěchu studentů a herců?

- Pramen 3: Revoluce v regionech www.bit.ly/PramenRevoluce

Krok 4: Štěpán v ČKD

Shlédněte ukázkou z proslovu Miroslava Štěpána k dělníkům v ČKD. Kdy se situace zvrátí v jeho neprospěch? Co je příčinou tohoto neúspěchu?

PANEL 7: REVOLUCE SÍLÍ

Text výstavního panelu končí tvrzením, že “rozhodující se stala generální stávka.”
Pokuste se toto tvrzení s žáky zdůvodnit.

PANEL 8: VYJEDNÁVÁNÍ S REŽIMEM

Pracujte s textem novoročního projevu prezidenta Václava Havla. Jaké je jeho sdělení?
Jaký historický příběh nabízí československé společnosti?

Srovnání novoročních projevů Gustáva Husáka a Václava Havla je k dispozici zde:
www.bit.ly/Srovnani

DOSTUPNÉ VÝUKOVÉ MATERIÁLY

V následujícím výběru odkazujeme na materiály, které jsou připraveny k použití ve výuce a umožňují prohlubovat znalost historického kontextu a rozvíjet historickou gramotnost žáků a studentů.

HistoryLab.cz: www.historylab.cz/

Aplikace pro práci s historickými prameny v digitálním prostředí. Vyzkoušejte si cvičení k tématu pádu režimu (*Jakou budoucnost slibovali?; Deset let po revoluci? Děkujem odejděte!, Jak si připomínáme Listopad na Albertově*) nebo z dějin před rokem 1989 (*Dějiny na náměstí, Státní svátek*). Na webu je k dispozici také metodika *Promýšlet dějepis v 21. století*.

Databáze normalizace: www.dejepis21.cz/2-pozdni-normalizace/

Databáze krátkých videí, která lze zapojit do výuky různými způsoby. Svým rozsahem databáze pokrývá celé období 1969 - 1989 v Československu a mapuje kulturní, společenské a politické aspekty tzv. normalizace. Zde odkazujeme na kapitolu věnovanou posledním letům a pádu diktatury.

TOTO100LETÍ ve škole: www.ceskatelevize.cz/specialy/totostoleti#/ve-skole/

Projekt TOTO100LETÍ vznikl ve spolupráci Oddělení vzdělávání ÚSTR a České televize k výročí sta let od založení Československa. Kromě lekcí věnovaných období normalizaci či pražského jara je zde k dispozici také lekce věnované tématu slavení státních svátků, která umožňuje rozvíjet téma závěrečných panelů výstavy.

SocialismRealised.eu: www.socialismrealised.eu/

Anglickojazyčný vzdělávací portál zprostředkovává československou zkušenost komunismu převážně zahraničnímu publiku. I zde je zvláštní kapitola věnovaná pádu režimu. S portálem lze pracovat ve školním prostředí i mimo něj.

České století v hodině

Jeden z dílů seriálu České televize se věnuje sametové revoluci. Portál Moderni-dejiny.cz k němu připravil metodický list, který můžete s žáky využít. Seriál nabízí vhléd zejména do politických jednání a portréty hlavních aktérů na obou stranách.

- www.ceskatelevize.cz/porady/10362011008-ceske-stoleti/9851-posledni-hura-1989/

VÝBĚROVÁ BIBLIOGRAFIE

V následující bibliografii přinášíme nutně neúplný výběr literatury k tématu, která může být oporou jak pro žáky a studenty, tak pro učitele či rodiče v prohloubení reflexe témat, která výstava otevírá.

GJURIČOVÁ, Adéla, ed. a KOPEČEK, Michal, ed. Kapitoly z dějin české demokracie po roce 1989. Vyd. 1. Praha: Paseka, 2008

Kniha obsahuje třináct článků českých i zahraničních odborníků, které jsou rozděleny do tří tematických celků. Ty podkrývají obraz české polistopadové politiky, společnosti i celého (středo) evropského kontextu.

KRAPFL, James. Revoluce s lidskou tváří: politika, kultura a společenství v Československu v letech 1989-1992. Překlad Andrea Patrasová. V Praze: Rybka Publishers, 2016.

Práce amerického kulturního historika Jamese Krapfla představuje přesvědčivou analýzu politické kultury prvních tří revolučních let. Zaměřuje se nejen na centra politického dění, ale i na periferie. Ukazuje, jakým jazykem lidé o sametové revoluci mluvili, jak jí rozuměli a jaké naděje do ní vkládali.

OTÁHAL, Milan a VANĚK, Miroslav. Sto studentských revolucí: studenti v období pádu komunismu - životopisná vyprávění. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 1999.

Monografie založená na metodě orální historie přináší jak samotné rozhovory se studenty, kteří se účastnili sametové revoluce, tak také jejich interpretaci a historický kontext.

PETRÁŇ, Josef a PETRÁŇOVÁ, Lydia. Filozofové dělají revoluci: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy během komunistického experimentu (1948-1968-1989). Vydání první. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015.

Publikace se věnuje dějinám Filozofické fakulty mezi lety 1948 a 1989. Velký prostor je věnován právě událostem roku 1989. Kniha patří ke klíčovým textům, zabývajících se rolí studentů v událostech podzimu 1989.

SUK, Jiří. Labyrintem revoluce: aktéři, zápletky a křížovatky jedné politické krize: (od listopadu 1989 do června 1990). Vyd. 2. Praha: Prostor, 2009.

Kniha Jiřího Suka je poctivou a obsáhlou analýzou prvních revolučních měsíců. Zabývá se formováním Občanského fóra, ale i bojem o moc a podobou společenské transformace v krátkém období mezi listopadem 1989 a červnem 1990.

SUK, Jiří. Politika jako absurdní drama: Václav Havel v letech 1975-1989. Vyd. 1. V Praze: Paseka, 2013.

Jiří Suk se v tomto životopisu Václava Havla zabývá obdobím mezi roky 1975 až 1989. Práce se zaměřuje na jeho názory a činnost i na přístup represivních složek státu. Konec knihy je věnován bouřlivým listopadovým událostem, které vedly ke zvolení Václava Havla prezidentem.